

ADVERBIAL DEGREES OF COMPARISON IN EAST POLESIA DIALECT

Peculiarities of comparative and superlative degree formation of adverbs are investigated. Variation of adverbial word-formative suffixes -sh-, -ish- is studied.

Key words: *degree of comparison, word-formative suffix, type of formation.*

УДК 811.111'01/01

О. Андрушенко, канд. філол. наук, доц.

Житомирський держ. ун-т імені Івана Франка, Житомир

ІНФОРМАЦІЙНО-СТРУКТУРНА ВАРІАТИВНІСТЬ ТОПІКА В ДАВНЬОАНГЛІЙСЬКОМУ РЕЧЕННІ

У статті окреслені сучасні підходи до вивчення інформаційно-структурних особливостей топіка давньоанглійського речення, проаналізовані його різновиди, визначені критерії ідентифікації та досліджені особливості вживання в реченні.

Ключові слова: *інформаційна структура, топік, фокус, варіативність, діакронія.*

Топік як лінгвістичний феномен завжди перебуває в центрі уваги філологічних досліджень. Останні здобутки генеративної теорії інформаційної структури (ІС) надають можливість плідно вивчати це явище як у сучасних мовах, так і в давніх. Незважаючи на низку синхронних та діакронних розвідок, здійснених європейськими вченими [2; 4; 9; 13; 14], однозначне виокремлення топіка в реченні залишається «наріжним каменем» усієї теорії ІС. Складність у вирішенні цього питання полягає, на наш погляд, в існуванні різних його типів. Проблемним є також відсутність певних синтаксичних маркерів топіка, в той час як інший інформаційно-структурний компонент – фокус – має такі засоби маркування (напр.: вказівний займенник, адверби *tu, þa/þonne* у давньоанглійській). **Мета** нашого дослідження – виявити та проаналізувати варіативність топіка, визначити критерії його ідентифікації, а також особливості вживання різних його типів у давньоанглійському реченні. **Матеріалом** розвідки слугували уривки писемного мовлення виокремлені методом суцільної вибірки з *The York-Toronto-Helsinki Parsed Corpus of Old English Prose*, загальною кількістю 624 приклади.

Історично для позначення топіка використовували такі терміни як об'єкт думки, психологічний суб'єкт, базис, ядро, фон, диктум, перший план, зв'язана інформація, дана інформація, пресупозиція, асерція тощо [5: 4]. У розвідках останніх десятиліть прийнято вживати терміни «топік» або «тема», які в залежності від підходу можуть відноситися до ідентичних категорій або позначати зовсім різні поняття [див.: 5]. Класичне визначення навів у свій час Ч. Хоккет: «мовець зазначає топік, а потім повідомляє щось про нього» [7: 201]; у сучасній англійській мові топік, на його погляд, співпадає з підметом реченням. Така дефініція в подальшому була уточнена та доповнена. Важко погодитися в наш

час з думкою, що топик речення – завжди виступає в ролі підмета. Наведемо як приклад речення (1).

(1) Mary gave him a book.

В залежності від контексту об'єкт може виступати в якості топика, а підмет – фокуса. Наприклад, якщо мовець запитував *Who gave him a book?*, а відповіддю слугувало речення (1), тоді *Mary* – фокус (абсолютно нова інформація, наголошена), а *him a book* – складатиме групу топика.

Для характеристики топика варто враховувати такі критерії як контекстуальна релевантність, інформаційний статус та лінійність. Вивчення цього поняття пов'язане з синтаксичною, інформаційною або семантичною інтерпретацією, що схематично представлені на Рис. 1.

Рис. 1 Інтерпретації прагматичних функцій топика

Синтаксичний підхід пропонує при аналізі топика врахувати його позицію в реченні. Ще Габеленц [див.: 17] зазначав, що чим важливіша ідея, тим більше наголошений конститuent, і тим ближче він має розташовуватися до початку речення. Врахувавши принципи структурування інформації в дискурсі, мовець, зазвичай, має на меті представити відоме слухачеві (топик), а вже потім наголосити на новому [6]. Оскільки в більшості випадків топик займає першу позицію, такий підхід є доречним, проте поза увагою залишаються випадки, коли мовець хоче виокремити інформацію нову (фокус), а отже відбувається переміщення топика вправо. Напр.:

(2) Puss gebltsade Romulus Romana rice on fruman.

Thus blessed Romulus the kingdom of the Romans in the beginning.

Thus, in the beginning, did Romulus bless the kingdom of the Romans.

У реченні (2) суб'єкт *Romulus* (Ромул) представляє топик речення, тобто, інформацію дану, таку що зазначалася раніше, окрім того до групи топика також входить об'єкт *Romana rice* (Римське царство). У попередньому дискурсі розповідається про заснування Рима братами Ромом та Ремом. Інформація нова для дискурсу (фокус) представлена ді-

есловом *geblesede* (благословив), яке вказує на зміну дії, оскільки попередньо мова йшла про боротьбу, битву та взяття в полон. Отже, в реченні діє принцип першого фокусу [6]. Цікавим є той факт, що навіть у літературному перекладі на сучасну англійську мову саме емфатичне *did* є фокусом речення та слідом дієслова в першій позиції. Оскільки, як відомо, в сучасній англійській мові порядок слів регламентований та фіксований (SVO). Таким чином, синтаксичний критерій не спрацьовує для тих давньоанглійських речень, в яких спостерігається девіація від базового порядку слів, що в простому реченні представлений як SVO. Інші критерії – інформаційний (даність) та семантичний (близькість, референційність, активованість) – дають нам можливість визначити топік речення (*Romulus*).

Інформаційний критерій був використаний вперше Н. Hoffding [8: 88], який намагався розрізнити логічний суб'єкт та предикат у контексті даної та нової інформації. Семантичний підхід вважає, що «кожна мова має спільний тип клауз, що включає в себе фразу, яка представляє предмет, об'єкт, сутність тощо, про яку йде мова у висловленні [10: 15b 85]. Проблема цього підходу: база для ідентифікації поняття «близькості» є зрідка експліцитною. Це можливо зумовлене розпливчатістю цього поняття та його характеристик. Проблемним також є виокремлення тих категорій, що входять до складу близькості [1; 13; 14]. На наш погляд, варто при виокремленні різновидів топіка врахувати окрім поняття близькості (під якою розуміється виключно позиційна близькість згадуваної інформації) керуватися такими поняттями як зміна, контраст та фон (фонові знання слухача).

Неоднозначність при визначенні топіка, на наш погляд, пов'язана з існуванням різних типів, що ґрунтуються на певних ступенях його активації, і в залежності від цього різні типи топіку матимуть поєднання окремих характеристик усіх зазначених підходів. Згідно з В. Чейфом «наш мозок містить дуже обширні знання або інформацію, і лише незначна їх частина може бути активною» [2: 22]. Відповідно, зберігаючись у короткотривалій пам'яті референт-топік може продемонструвати наступні рівні активації:

1) Активний, «щойно згаданий» (ментальна репрезентація референтів, котрі знаходяться у фокусі людської свідомості в певний момент);

2) Напівактивний (або доступний) – ментальні репрезентації референтів, що знаходяться на периферії людської свідомості, і про які людина має фонові знання. Вони не є щойно згаданими в результаті низки факторів: а) деактивація з раннього стану (тобто доступний текстуально); б) виведення з когнітивної схеми або фрейму, тобто з іншого активного або доступного елементу універсального дискурсу (доступний завдяки припущенню); в) наявність у текстуально-зовнішньому світі референта (доступний ситуаційно).

3) Невикористаний або неактивний – стосується зовнішніх репрезентацій референтів, що в процесі спілкування зберігаються у довготривалій пам'яті людини і не є факльно або периферійно активними.

Зазначені параметри активації застосовують для визначення двох когнітивних статусів дискурс-референтів.

1) Ідентифікований активний (Дане S) – *Given Topics*;

2) Ідентифікований напівактивний (*Given f/k* у Е. Прінс [12] це те, що розуміється, тобто та сутність яку мовець/письменник вважає доступною в процесі спілкування) – *Sub-topics*;

3) Ідентифікований неактивний (невикористаний за Е. Прінс – та сутність, яка є відомою адресатові, але не згадувалася в дискурсі) – *Resumed Topics*;

4) Неідентифікований (той, що Е. Прінс називає абсолютно новим – тобто та сутність, яка вперше представлена в дискурсі). – New Topics.

Ця шкала, використана К. Ламбрехтом [9], представлена у Табл. 1.:

Табл.1

Шкала прийнятності топіка

ТОПІК	
активний	найбільш прийнятний
доступний	↓
невикористаний	↓
абсолютно новий, передбачуваний	↓
абсолютно новий, непередбачуваний	найменш прийнятний

Отже, топік представляє собою активовану інформацію, що здатна відновлюватися, має бути доступною та передбачуваною, та є спільною для мовця та слухача. Зважаючи на рівні активації, слід за М. Фраскареллі та Р. Хінтерхольцелем [4] виокремимо такі типи:

1. *The aboutness-shift topic (AS topic)*, поняття, що вперше було запропоноване Т. Райнхарт [14] та стосувалося «близькості» (*aboutness*) із «переміщенням» (*Shift*). Ті властивості, що були щойно представленими, або такі, що недавно згадувалися в дискурсі. Такий різновид топіку в сучасній італійській та німецькій мовах реалізується найвищою проекцією топіку і сигналізується сильним підвищенням у F^0 , який розміщується поряд з тонічними голосними і досягає свого піку на пост-тонічному складі (складний L^*+N тон [4: 87]). Оскільки в давньоанглійській мові відновлення інтонації є проблематичним, врахуємо синтаксичний та семантичний критерії: зазвичай топік представляє суб'єкт у реченні, а також інформацію, що є активною, та згадувалася в дискурсі. Напр.:

(3) *On þæm dagum Ulcunienses 7 Thrusci ða folc forneah ealle forwurdon for hiora agnum dysige.* – In those days, the Volscians and the Etruscans nearly all perished through their own folly.

Так, у реченні (3), топіком є *Volscians and the Etruscans* (вольські та етруски), що знаходяться в ініціальній позиції та згадувалися в попередньому тексті «Оросія» (книга 2, розділ 4 та книга 3 розділ 10). Наш приклад наведений з книги 4 розділ 3, де вони зазначаються вперше. Отже, хоча ці народи не згадуються в попередніх реченнях, проте інформація представляється доступною та напівактивною. Таким чином, для визначення цього виду топіку спрацюють два критерії – синтаксичний (позиція на початку речення) та інформаційний (даність, поінформованість читача та зміна). Загалом, *AS-topic* у нашій вибірці склав 70,1%. Прості речення представлені цим різновидом топіка мають наступні порядки слів: *SVX* та його варіації *SV, XI+SVX(X), XI+SV, SvVX, XI+SvV(X), XI+SvX(X)V(X), Sv+XI+VX*.

2. Контрастний топік (*C-topic*) вводить альтернативи в дискурсі, які не мають впливу на значення фокусу у реченні і створює опозиційні пари по відношенню до інших топіків. Згідно з Д. Бюрінгом [2] це створює інструкції для слухача як співвіднести заявлені пропозиції зі стратегією запиту. У давньоанглійській мові такий топік розташовується на початку речення та виражається найчастіше об'єктом або суб'єктом, що зміщується вправо. Напр.:

(4) *Ac him þa burgleode þæs wiðcwædon.*

But the citizens withstood him.

У попередньому дискурсі розповідається про Філіппа II Македонського, який намагався взяти м. Візантій, вважаючи, що він легко його завоює, оскільки населення там було досить мирним. Проте громадяни міста (*þa burgleode* – топік) змогли дати йому опір.

Отже, у даному випадку спрацьовують лише два критерії інформаційний (даність, контекстуальна передбачуваність) та семантичний (контраст). Такий різновид топіка зустрічається доволі рідко (7,2%) та в основному представлений у реченнях з порядком слів *XSV, XSXV, XVXS*.

3. Даний топік (*G-topic*) стосується інформації, яка щойно згадувалася у дискурсі [15]. Для його характеристики також використовують термін d-зв'язаний конститuent [див. 11]. G-топіки реалізуються у низькій позиції області C, їх тонічний голосний маркований як L. Його використовують для зазначення безперервності подій у попередньому дискурсі (*Aboutness G-Topic*) або з метою відновити відому фонову інформацію (*familiar G-topic*). В семантичній інтерпретації такий топік є ідентифікованим-напівактивним. Напр.:

(5) *Æfter þæm he for on Africe æfter Caton þæm consule.*

Afterwards he went to Africa after Cato the counsil.

У прикладі (5) представлений *Aboutness G-Topic (he)*, у попередньому дискурсі розповідається про Юлія Цезаря, який був проголошений диктатором, після чого він послідував до Африки за консулом Катонам. Отже, G-topic, як правило виражений займенником. Таким чином, інформація є даною, активною, щойно згаданою (інформаційний та семантичний (близькість) критерії), а також топік займає ініціальну позицію в реченні (синтаксична інтерпретація). Цей різновид топіка становить 22,7 % та представлений у реченнях з порядком слів *SVX* та *SXV*.

З позицій семантики дискурсу, топік також можуть бути проаналізовані в термінах бінарних ознак, вказуючи таким чином на свою композиційність. Взавши за основу існування ознаки [+/- *shift* (зміна)] як основу для включення зміни топіку в дискурсі [4; 16] та ознаку [+/- *background* (фон)] як одиницю, що відноситься до інформації активованої в дискурсі, різні типи топіків, зазначених вище можуть бути охарактеризовані у такий спосіб:

AS-Topic	[+зміна]	[+/- даність]
C-Topic	[+контраст]	[+/- даність]
Aboutness G-Topic	[+близькість]	[+ даність]
Familiar G-Topic	[+фон]	[+ даність]

Проаналізувавши різні види топіка у давньоанглійському реченні нами було виявлено, що єдиною спільною інформаційно-структурною характеристикою для них є «даність». Отже, для різних типів топіку доцільно користуються різними критеріями його виокремлення. Так, для *AS-Topic* важливими є семантичний та ідентифікаційний критерії, важливим також є зазначення інформації попередньо в дискурсі. Для контрастного топіку важливими є семантичний та інформаційний критерії, а також додатковий відтінок контрасту. Для *G-Topic*, важливими є усі три критерії виокремлення, проте на відміну від *AS-Topic*, інформація є такою, яка щойно згадувалася як основна або фонові. Таким чином, урахування варіативності топіка дає змогу дослідити особливості його розвитку в історичній площині.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Brown G., Yule G. *Discourse Analysis* / Gillian Brown, George Yule. – Cambridge : CUP, 2003. – 291 p. – ISBN 0 521 241448.
2. Büring D. *Meaning of Topic and Focus*. – L. : Routledge, 2012. – 216 p. – ISBN 0-415-16897-X.
3. Chafe W. *Givenness, Contrastiveness, Definiteness, Subjects, Topics, and Point of View* / W. Chafe // *Subject and Topic* / Charles N. Li (ed.). – N.-Y. : Academic Press, 1976. – P. 25-55. – ISBN-13: 978-0124473508.
4. Frascarelli M., Hinterhölzl R. *Types of topics in German and Italian* // *On Information Structure, Meaning and Form* / S. Winkler and K. Schwabe (eds.). – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins, 2007. – P. 87-116. – ISBN 978 90 272 3364 6.
5. Gomez-Gonzales M. A. *The Theme-Topic Interface: Evidence from English* / Maria Angeles Gomez-Gonzales. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2001. – 395 p. – ISBN 90 292 5086 3.
6. Hetland J., Molnar V. *Informationsstruktur und Reliefgebung* // *Language Typology and Language Universals: An International Handbook*, Vol. 1. – Berlin : Walter de Gruyter, 2001. – P. 617-633. – ISBN 3-11-011423-2.
7. Hockett C.F. *A Course of Modern Linguistics* / C. F. Hockett. – N.-Y. : Macmillan, 1958. – 621 p. – ISBN-10: 0023550902.
8. Høffding H. *Modern Philosophers: Lectures Delivered at the University of Copenhagen During the Autumn of 1902, and Lectures on Bergson Delivered in 1913 (1915)* / Alfred C. Mason (transl.). – Whitefish, Montana : Kessinger Publishing, 2010. – 332 p. – ISBN 116435342X, 9781164353423.
9. Lambrecht K. *Information Structure and Sentence Form: Topic, Focus and the Mental Representations of Discourse Referents* / Knud Lambrecht. – Cambridge : CUP, 2000. – 388 p. – ISBN 0 521 38056 1.
10. Li Ch. N., Thompson S.A. *Mandarin Chinese: A Functional Reference Grammar* / Charles N. Li, Sandra A. Thompson. – Berkeley ; Los Angeles : University of California Press, 1989. – 695 p. – ISBN 0-520-06610-3.
11. Pesetsky D. *Zero Syntax: Experiences and Cascades* / David Michael Pesetsky. – Cambridge, Mass : MIT, 1996. – 357 p. – ISBN 0-262-661004.
12. Prince E. F. *The ZPG Letter: Subjects, Definiteness, and Information Status* / E. F. Prince // *Discourse Description. Diverse Linguistic Analyses of a Fund Raising Text* / S. Thomson, W. Mann (eds.). – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins, 1992. – P. 295-325.
13. Pufahl I. *Topics in German and US Television News Reports* // *From Grammar to Discourse. Linguistics* / Norbert Dittmar. – Tübingen : Gunter Narr Verlag, 1992. – P. 217-242.
14. Reinhart T. *Interface Strategies: Optimal and Costly Computations* / Tanya Reinhart. – Cambridge MA : MIT Press, 2006. – 340 p. – ISBN-10 0262681560.
15. Schwarzschild R. *On the Meaning of Plural Noun Phrases: A Dissertation* / Roger Schwarzschild. – Amherst : University of Massachusetts, 1999. – 213 p.
16. Warren M. *Features of Naturalness in Conversation* / Martin Warren. – Amsterdam ; Philadelphia : J. Benjamins, 2006. – 272 p. – ISBN 90 272 5395 1.

17. Yokoyama O. Discourse and Word Order / Olga Yakoyama. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 1986. – 361 p. – ISBN 90 292 5086 3 (Eur.) / 1 55619 012 3 (US).

Стаття надійшла до редакції 10.09.14

Е. Андрушенко, канд. філол. наук, доц.

Житомирський гос. у-т імени Івана Франко, Житомир

**ИНФОРМАЦИОННО-СТРУКТУРНАЯ
ВАРИАТИВНОСТЬ ТОПИКА
В ДРЕВНЕАНГЛИЙСКОМ ПРЕДЛОЖЕНИИ**

В статье освещены современные подходы к изучению информационно-структурных особенностей топика древнеанглийского предложения, проанализированы его разновидности, определены критерии идентификации и исследованы особенности употребления в предложении.

Ключевые слова: *информационная структура, топик, фокус, вариативность, диахрония.*

O. Andrushenko, PhD, Assoc. Prof.

Ivan Franko Zhytomyr State University, Zhytomyr

**INFORMATION-STRUCTURAL TOPIC
VARIABILITY IN OLD ENGLISH SENTENCE**

The article deals with modern approaches to investigation of topic information-structural characteristics in Old English sentence. It also analyzes its types, highlights identification criteria and studies special aspects of its usage in the sentence.

Key words: *information structure, topic, focus, variability, diachrony.*

УДК 81-11:81'42

І. Новосельцева, аспірант

НПУ ім. М.П. Драгоманова, Київ

**СТРУКТУРА ЛІНГВАЛЬНОГО ГЕШТАЛЬТУ
INVESTIERUNG НІМЕЦЬКОЇ МОВИ**

Стаття присвячена проблемі опису структур явищ когнітивної лінгвістики та визначенню їх складових елементів. У ній наведено робоче визначення терміна лінгвальний гештальт, визначена та проаналізована структура лінгвального гештальту INVESTIERUNG німецької мови, описані її складники.

Ключові слова: *структура, гештальт, лінгвальний гештальт, номінативне поле, концепт, фрейм, функціонально-семантичне поле, синтаксичний концепт.*

© І. Новосельцева, 2014